

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАВЧАЛЬНО НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Дипломна робота

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр"

**Особливості розпаду системи класів сильних і слабких дієслів
(на матеріалі пам'яток середньоанглійської мови)**

Виконав:

студент VI курсу 61 групи

напряму підготовки: 020303 Філологія

спеціальності: 8.02030302 Мова і

література (англійська)*

Макаревич Олег Олександрович

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри міжкультурної
комунікації

Гирин Олег Володимирович

Житомир – 2014

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
МОРФОЛОГІЧНИХ КЛАСІВ ДІЄСЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	8
1.1. Дієслово як морфологічна одиниця в сучасній англiстиці.....	8
1.1.1. Морфолого-семантичні засади дослідження дієслова.....	9
1.1.2. Основні граматичні категорії сучасного англійського дієслова.....	16
1.2. Особливості розвитку граматичної парадигми англійських дієслів...	21
1.2.1. Категорія стану.....	22
1.2.2. Категорія перфектності (часової співвіднесеності).....	25
1.2.3. Категорія виду.....	30
1.2.4. Категорії числа і особи.....	33
1.2.5. Категорія способу.....	35
1.2.6. Категорія часу.....	39
1.3. Редукція ненаголошених складів як передумова змін в парадигмі середньоанглійського дієслова.....	43
Висновки до Розділу І.....	46
РОЗДІЛ ІІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ	
КЛАСІВ ДІЄСЛІВ У МОВІ СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКОГО ПЕРІОДУ... 	49
2.1. Становлення системи сильних і слабких дієслів в англійській мові....	49
2.1.1. Сильні та слабкі дієслова у спільногерманській мові.....	49
2.1.2. Сильні та слабкі дієслова у мові давньоанглійського періоду....	54
2.1.3. Сильні та слабкі дієслова у мові середньоанглійського періоду...	56
2.1.4. Сильні і слабкі дієслова у мові новоанглійського періоду.....	60
2.2. Скорочення парадигми сильних дієслів в англійській мові середнього періоду.....	63
2.2.1. Зміни у системі градації (аблауту).....	65
2.2.2. Уніфікація дієслівних основ.....	71

2.2.3. Перехід сильних дієслів до слабкої дієвідміни.....	78
2.3. Скорочення парадигми слабких дієслів в англійській мові середнього періоду.....	81
2.3.1. Уніфікація класів слабких дієслів.....	83
2.3.2. Перехід слабких дієслів у сильну дієвідміну.....	88
2.4. Роль запозичень у системі дієслова середньоанглійського періоду....	89
Висновки до Розділу II.....	94
ВИСНОВКИ.....	97
SUMMARY.....	101
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	104

ВСТУП

Дієслово - повнозначна, самостійна частина мови, що означає дію, стан, відчуття, процеси мислення. У центрі граматичної системи сучасної англійської мови, - і за своєю питомою вагою, і за кількістю та способами утворення граматичних форм, безумовно, стоїть дієслово. За кількістю форм, граматичних категорій, за детальністю позначення різних відтінків граматичного значення дієслово не має собі рівних. Існує чимало робіт загального й спеціального характеру з теорії й практики граматичного ладу англійської мови, предметом яких є граматичні категорії англійського дієслова. Дослідженням дієслова, як граматичної категорії займалися такі видатні дослідники-лінгвісти як Бархударов Л.С., Смірницький А.І., Есперсен О., Мур С., Ярцева В.Н., Блох М.І. та ін. Теоретичною базою дослідження даної дипломної роботи є праці в області граматики, лінгвістики, історії мови таких учених як Квірк Р., Хогг Р., Бруннер К., Палмер Ф. й інших.

У більшості випадків, роботи в яких висвітлюються проблеми мовної й діалектної варіативності спрямовані на розгляд варіативного стану мови (зокрема, англійської) на сучасному етапі її розвитку (Жирмунський; Кочетова; Меркур'єва й ін). Роботи історичного плану, як правило, не розглядають вплив варіювання дієслівних форм на становлення системи мови, обмежуючись лише констатацією факту існування варіативності (Vaugh, Cable). Становлення граматичної дієслівної норми звичайно описується у ретроспективному аспекті: до уваги беруться лише відмінності дієслівних форм середньоанглійського періоду від сучасних і перераховуються лакуни, що існували у системі середньоанглійського дієслова. Сам процес становлення граматичної дієслівної норми й розвиток дієслівних форм при такому підході залишається поза межами уваги лінгвістів. Розгляд морфологічних варіацій на порівняно вузькому синхронічному зрізі 1350-1450 рр. становить **наукову новизну** даного дослідження.

Мета дослідження: вивчити та науково обґрунтувати функціональні особливості класів дієслів у англійській мові на основних етапах її розвитку, послуговуючись писемними пам'ятками, як емпіричними джерелами підтвердження теоретичних постулатів; описати динамічну нормативну систему середньоанглійських дієслівних форм.

Для досягнення мети дослідження були висунуті **завдання:**

- 1) Всесторонньо розглянути дієслово, як категорію граматики.
- 2) Простежити розвиток англійського дієслова в різні історичні періоди.
- 3) Розглянути парадигму сильного і слабого класів англійських дієслів у контексті середньоанглійського періоду.
- 4) Проаналізувати випадки вживання дієслівних форм в діяхронії.
- 5) Дослідити наслідки дії основних тригерів розпаду морфологічних класів: уніфікації основ, змін градації, впливу запозичень.
- 6) встановити співвіднесеність дієслівних форм з діалектною базою мови середньоанглійського періоду
- 7) Виокремити діалектні групи, дієслова яких проявляють консервативні або прогресивні риси в формування своєї парадигми.

Об'єктом дослідження є дієслово в англійській мові.

Предметом дослідження є особливості розпаду системи сильних/слабких дієслів в синхронії середньоанглійського періоду.

Основні **методи** дослідження, використані в роботі: описовий, порівняльно-історичний, метод безпосередніх складників, структурного аналізу.

У нашій роботі послідовно використовуються:

- 1) принцип комплексності дослідження, що припускає вивчення різних сторін одиниць, що варіюють, у сфері граматичних, фонетичних, семантичних і, частково, орфографічних явищ;
- 2) принцип вибірконості, застосування якого викликане необхідністю обмежити коло розглянутих явищ, у зв'язку зі значним обсягом

досліджуваного матеріалу, і неможливістю охопити всі явища, істотні для характеристики мовних процесів даного періоду.

При аналізі розглянутих лінгвістичних явищ залучалися також літературознавчі розвідки, які дозволили більш чітко визначити діалектну приналежність різних творів досліджуваного періоду (1350-1450 pp.). Слід зазначити що діалектний аналіз джерел опирався на лінгвогеографічні дані представлені у Лінгвістичному Атласі Пізньосередньовічних текстів [69].

Найважливішою умовою знання граматики англійської мови є чітке розуміння розходжень між способами утворення правильних і неправильних дієслів. Розвиток граматичних навичок і здатність вирішувати проблеми, що виникають при роботі з мовним матеріалом, представляються неможливими при низькому рівні володіння методикою такого розрізнення. Тема є цікавою й пізнавальною для майбутнього фахівця, тому що дане питання містить у собі багато як граматичного, так і історичного матеріалу, що й визначає **актуальність** даної роботи.

Теоретичне значення - дослідження поглиблює та розширює знання про дієслово як частину мови, його класи та категорії на всіх етапах розвитку англійської мови. Результати дослідження можуть бути використані як при вирішенні загальних проблем теорії варіативності, так і при дослідженні специфіки функціонування й розвитку видо-часових форм англійського дієслова.

Практичне значення полягає у використанні матеріалу дослідження у теоретичних курсах з історії англійської мови, при підготовці лекцій і семінарів, для написання курсових і дипломних робіт з філології.

В ході дослідження особливостей системи сильних і слабких дієслів, ми користувалися онлайн-словником середньоанглійського періоду, запропонованим сайтом Мічіганського університету, в якості **лексикографічного джерела** дослідження [70]. **Матеріалом** дослідження слугували дієслівні форми середньоанглійської мови, зібрані методом суцільної вибірки з творів, що входять до корпусу середньовічних текстів

англійської мови, відібраних і опрацьованих Ставангерзьким університетом [72].

Апробація роботи. Результати дослідження були представлені на двох наукових конференціях: VI Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих науковців «Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації» (Житомир, 2014 р.), а також у II Міжнародній студентській інтернет-конференції “English in Interdisciplinary Context of Life-Long Education” (Кам’янець-Подільський, 2014 р.). Результати дослідження оприлюднені у двох статтях: «Діалектні особливості уніфікації дієслівних основ середньоанглійського періоду» та «Специфічні риси уніфікації класів слабких дієслів у групах діалектів середньоанглійського періоду».

Структура роботи: магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, резюме та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 109 сторінок.

У вступі визначено об’єкт і предмет дослідження, сформульовані його мета, методи дослідження, розкрито практичне значення роботи.

У 1-му розділі проводиться дослідження розвитку та становлення на сучасному етапі дієслова та його парадигми. Наводяться основні принципи класифікації дієслів та їх категорій.

У 2-му розділі проводиться дослідження особливостей розпаду системи сильних і слабких дієслів, його варіювання, залежно від групи діалектів, де відбувалося вживання одиниці.

У загальних висновках узагальнено результати дослідження, окреслено його подальші перспективи.

ВИСНОВКИ

Дієслово - частина мови, яка передає граматичне значення якої-небудь дії, тобто динамічної якості, що розвивається у часі. Граматичне значення дії розширюється: вона розглядається в якості стану або вираження існування об'єкта, або як доказ його приналежності до класу подібних. У дієслові знаходять своє відбиття зв'язок дії, що виражається (стану), з учасниками процесу комунікації, з моментом висловлення, з реальністю події. Тобто дієслово - це центральна частина мови, що називає дію або представляє стан, прояв ознаки, зміна ознаки й т.д. як дію, чия внутрішня структура є досить складною, а граматичні категорії об'ємними і різноплановими.

У сучасній англійській мові існує декілька класифікацій дієслова на основі його формальних, семантичних та функціональних властивостей. Морфологічна класифікація проводиться за принципом утворення основних форм дієслова у сучасній англійській мові, тобто розподіл дієслів на стандартні, нестандартні і мішані. Основи претериту і дієприкметника II стандартних дієслів мають незмінну основу і утворюються за допомогою суфікса *-ed*, що додається до основи. Нестандартні дієслова це переважно колишні сильні дієслова староанглійського періоду з градацією голосних, а також значна кількість слабких дієслів, у яких чергування голосних виникло внаслідок фонетичних змін. Мішані дієслова включають невелику групу дієслів, в яких одна форма йде за зразком стандартних дієслів, а друга — нестандартних.

Функціональна класифікація базується на функції дієслова у реченні і пов'язана зі ступенем збереження або послаблення значення дієслова. Згідно з цією класифікацією, дієслова можна розподілити на: смислові, напівсмислові, допоміжні. Існує і власне семантична класифікація, згідно з якою всі дієслова поділяються на дієслова почуття і сприйняття, дієслова розумової діяльності, дієслова психічного стану, дієслова мовлення, дієслова пересування й положення в просторі.

Граматичні категорії англійського дієслова виражаються

синтетичними і аналітичними засобами. Деякі категорії мають лише синтетичні форми (особа, число), інші тільки аналітичні (стан), існують також категорії, виражені як синтетичними, так і аналітичними маркерами (спосіб, час, вид). Всі категорії пройшли через значний етап еволюції в діяхронії розвитку англійської мови.

Причиною подальшої змін і варіативності у структурі мови середньоанглійського періоду стала редукція голосних у ненаголошених складах. Дослідження проблеми варіативності як феномена, властивого мові на будь-якому етапі її розвитку, становить особливий інтерес при вивченні цього явища у діяхронії, оскільки у цьому випадку варіювання мовних форм описується не лише як результат, але й як джерело мовних змін, а, отже, як певний фактор мовної динаміки.

Динамізм мови можна розглядати і з синхронічної, і з діяхронічної точки зору. На синхронічному зрізі динамічна (нестабільна) природа мови визначається існуванням динамічної норми, що реалізується у мові за допомогою мовних варіантів. Отже, варіювання й норма найтіснішим образом взаємозалежні. Період середньовіччя для англійської мови є найбільше «динамічним», оскільки саме у цей час відбувалося перегрупування діалектних єдностей давньоанглійського періоду, їхнє злиття й розмежування, виділення в якості провідних одних з них і занепад інших. Не менш важливим фактором виявився період англонорманської диглосії, що зумовив появу численних лексичних і граматичних запозичень.

У давньоанглійській мові виділялося декілька груп дієслів, дві з яких вважалися основними: сильні, що підрозділялися на сім класів, і слабкі, що підрозділялися у свою чергу на три класи. Розрізнялися чотири основні морфологічні форми дієслова: інфінітив, форма минулого часу однини, форма минулого часу множини, дієприкметник II (дієприкметник минулого часу).

Англійська мова XI-XV століть демонструє подальший й цілком закономірний розвиток системи англійської мови попереднього періоду. Це

дозволяє нам говорити про мову розглянутого періоду як про певну систему, що безпосередньо й поступово виростає із системи мови попереднього періоду. Ця нова система мови характеризується певними особливостями. Відповідно до загальної тенденції до усереднення ненаголошених голосних всі закінчення основної маси слів протягом середнього періоду були редуковані до однієї й тієї ж форми. Таким чином, класи слабкого дієслова втратили свої розпізнавальні риси, оскільки про належність слабкого дієслова до одного із трьох класів свідчило його закінчення. У системі консонантних дієслів середньоанглійського періоду основними чинниками, що зумовили розпад давньоанглійських класів слабкого дієслова були: уніфікація трьох класів до двох типів; перехід слабких дієслів у сильну відміну. Уніфікація класів слабких дієслів діалектно варіювалася: у південній групі діалектів дієслова I класу розподілились між атематичним і тематичним типами рівномірно, тоді як у решті груп у I класі перевага надавалась атематичному типу утворення дієслівних основ.

Іншим явищем, що мало важливий вплив на розвиток сильного дієслова, стала реорганізація системи чергувань кореневого голосного вокальних дієслів. Її джерелами були численні фонетичні явища, що відбувалися протягом середнього й нового періодів (редукція ненаголошених складів наприклад). Цей розпад системи сильного дієслова підсилювався з переходом близько дев'яноста сильних дієслів у систему слабких. Основними тригерами розпаду системи сильних дієслів у мові середньоанглійського періоду були: зміни в системі градації (аблауту), уніфікація дієслівних основ і перехід сильних дієслів до консонантної системи утворення претериту і дієприкметника минулого часу. Уніфікація системи градації основ претериту вокальних дієслів відбувалося нерівномірно: основа множини минулого часу у північних і центральних діалектах вирівнювалася у більшості випадків за голосним однини; у претериті множини кентського діалекту перевага надавалась аблауту множини, а у південному – рівномірно вживались як голосні претериту однини, так і множини.

Важливим аспектом що вплинув на варіації у морфологічних класах дієслів стали іншомовні запозичення. Найчастіше скандинавські запозичення проникали у твори південної групи діалектів. У досліджуваному матеріалі північної і кентської групи діалектів, що відноситься до синхронічного зрізу 1350-1450 рр. випадків вживання запозичених дієслів скандинавського походження не було. Французькі запозичення частіше всього з'являлися у творах кентської групи діалектів.

Проведеним дослідженням не вичерпуються всі можливості опису мови середньоанглійського періоду. Безумовно перспективним представляється аналіз форм, що не ввійшли у роботу (модальних дієслів, неособових форм дієслова й т.д.). Вивчення становлення системи дієслівних форм середньоанглійського періоду відкриває можливості для вичерпного пояснення закономірностей розвитку й функціонування системи англійської мови, аналізу перспектив її подальшого розвитку.

SUMMARY

The project is entitled “The loss of the system of strong and weak verb classes in Middle English language”

Verbs constitute one of the main word classes in the English language. Like other types of words in the language, English verbs are not heavily inflected. Most combinations of tense, aspect, mood and voice are expressed periphrastically, using constructions with auxiliary and modal verbs.

English has two entirely separate systems of verbs: the 'weak' verbs, which form their past tenses by adding a dental suffix (usually the '-ed', although sometimes it is a '-t', or it is dropped altogether if the verb stem already ends with a dental sound); and the 'strong' verbs, which form their past tenses by a modification of the vowel sound in the root syllable of the verb.

The topic of the research is determined by lack of investigations on the process of collapse of system of strong and weak verbs, and the necessity of a complex study of its reasons and consequences.

The aim of the research is to study peculiarities of classes of strong and weak English verbs in Middle English, paying attention to the development of English verb's paradigm in diachronic.

The tasks of the project are following:

- the study of information sources on grammar and history of English language;
- comparative analysis of the verb forms at the different age of its development (morphological variation in paradigm of verb);
- practical analysis of textual material, presented in Middle English corpus.

The **object** of the work is English verb, as the grammatical category of language.

The **subject** of research is the development of the system of strong and weak morphological classes of English verbs.

For the achievement of the aim such methods are used:

- The study of information sources and philological analysis experience

- comparative analysis (morphological variation in the paradigm of a verb)
- practical analysis of textual material.

Old English verb could be divided into two major groups: strong verbs, which are further subdivided into seven classes, and weak one that is subdivided into three classes. There were four main morphological forms of the verb: infinitive, the past tense singular, the past tense plural and participle II (past participle).

Middle English shows a further and quite natural development of Old English. This allows us to speak about the language of the period under review as a system that gradually grows directly out of the language of the previous period. The reason for further change and variability in structure of Middle English was the reduction of vowels in unstressed syllables.

The main factors that led to the disintegration of the Old English weak verbs' classes in Middle English period were unification of the three classes in two types and transition of weak verbs in strong paradigm. Unification of classes of weak verbs varied dialectly: the southern group of dialects verbs showed no preference either to athematic or thematic type of stembuilding, while in the other dialect groups and classes the athematic type of verbal stems' formation was the leading one.

The main triggers of strong verbs' collapse in the language of the Middle English period were: changes in gradation (ablaut), unification of verbal stems and transition of strong verbs to consonantal type of preterite and past participle formation. Another thing that has made an important impact on the development of strong verbs was the reorganization of the root vowel alternations. Its sources have been numerous phonetic phenomena that occur during the Old and Middle periods (reduction of unstressed syllables). Levelling of the preterite plural vowel under the singular vowel grade (the 'Northern preterite') is peculiarity of Northern and Central dialects. Though, Southern group of dialects showed no peculiar preference to either singular or plural vowel in its preterite plural stems. Levelling

under the plural vowel grades (in preterite plural stems) is widely used in Kentish group of Middle English dialects.

An important aspect that influenced the variation in morphological classes of verbs was foreign borrowings. Scandinavian borrowings often penetrated into dialects of the Southern group. In the Northern and Kentish groups there were no cases of Scandinavian borrowings during 1350-1450. French borrowings mostly appeared in the writings of Kentish group of dialects.

As a sample of medieval English was used the Corpus of Middle English Prose and Verse. It is a collection of Middle English texts, assembled from a number of sources including University of Michigan faculty, the Oxford Text Archive, and the Humanities Text Initiative. The Corpus is provided with a full array of search mechanisms, and texts may be searched individually, in user designated groups, or collectively. The Corpus currently contains 146 texts.

According to the results of the research it is possible to say, that there are prospects for the further study and revealing of this theme in many directions. The study of a system of Middle English verb forms opens up the possibility for a comprehensive explanation of the regularities of formation and functioning of the English language and the analysis of the its future development prospects.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева І. О. Курс теоретичної граматики сучасної англійської мови : підручник / І. О. Алексеева. - К. : Нова Книга, 2007. - 328 с..
2. Аракин В. Д. История английского языка : Учеб. пособие. - 2-е изд. / В. Д. Аракин - М. : ФИЗМАТЛИТ, 2003 . - 272 с.
3. Ахманова О С., Микаэлян Г Б. Современные синтаксические теории./ О С. Ахманова, Г.Б.Микаэлян - М: изд-во МГУ, 1963. – 166 с.
4. Балашова С.П. «Теоретическая грамматика английского языка» / С.П. Балашова. - Л.: Издательство Ленинградского университета, 1983. – 254 с.
5. Бархударов Л.С. Грамматика английского языка./ Л.С. Бархударов, Штелинг Д.А. - М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1960. – 422 с.
6. Бражникова Г. Ф. Грамматика сучасної англійської мови (Теоретичний курс)/Г. Ф. Бражникова. – Київ: «Радянська школа», 1960. – 184 с.
7. Бруннер К. История английского языка/ К. Бруннер. - М., Т. 1-2, 1955. - 323 с.
8. Винокурова Л.П. Грамматика английского языка./ Л.П.Винокурова, - Л., 1948. – 168 с.
9. Ганшина М.А. Грамматика английского языка: Учебник для пед. ин-тов иностр. яз./ М.А.Ганшина, Н.М. Василевская. - М.: Изд-во лит-ры на иностр. яз., 1954. – 472 с.
10. Готська мова. Тексти. Коментар. Словник: навч. посібник / В.В. Євченко. - Вінниця : Фоліант, 2004. - 408 с.
11. Гринько О. В. Англійська мова : навч. посіб. / О. В. Гринько. – К. : МАУП, 2007. – 304 с.
12. Грузинская И. А. Грамматика английского языка: учеб. пособие / И. А. Грузинская, Е. Б. Черкасская. – [6-е изд.]. – М. : "Учпедгиз", 1955. – 248 с.

- 13.Есперсен О. «Философия грамматики английского языка»/О. Есперсен. - М, 2004. – 316 с.
- 14.Жигadlo В.Н. Современный английский язык./ В.Н. Жигadlo, И.П. Иванова, Л.Л. Иофик – М., 2006. – 386 с.
- 15.Жлуктенко Ю. О так называемых «сложных глаголах» типа *stand up* в современном английском языке. / «Вопросы языкознания», 1954, No 5
- 16.Иванова И.П., Теоретическая грамматика современного английского языка/ И.П. Иванова, В.В. Бурлакова, Г.Г. Почепцов - М.: Высш. шк., 1981. - 289 с.
- 17.Иванова, И. П. История английского языка / И. П. Иванова, Л. П. Чахоян. – М.: Высшая школа, 1976. – 319 с.
- 18.Ильиш Б.А. «History of the English language»/Б.А. Ильиш. - Л.: «Просвещение», 1972. – 351с.
- 19.Ильиш Б.А. «Строй современного английского языка» »/ Б.А. Ильиш. - Л, 1971. – 377 с.
- 20.Історія англійської мови: посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів / Л. Г. Вербa. - Вінниця : Нова Книга, 2006. - 296 с.
- 21.Каушанская В.Л. «Грамматика английского языка»/ В.Л. Каушанская. - Издательство, Страт, 7-е издание, 2006. - 320 с.
- 22.Качалова К. Н. Практическая грамматика английского языка / К. Н. Качалова, Е. Е. Израилевич. – М. : Внешторгиздат, 1957. – 720 с.
- 23.Костюченко Ю.П. Історія англійської мови/ Ю.П. Костюченко. - К., 1963. - 426 с.
- 24.Левицкий Ю.А. Теоретическая грамматика современного английского языка. Учебное пособие./ Ю.А. Левицкий. - Пермь: Изд-во Перм. ун-та, 2004. - 156 с.
- 25.Популярная грамматика английского языка. Перев. Рыжак Н.А./ Н.А. Рыжак– М.: Астрель: АСТ, 2007. – 160 с.

- 26.Расторгуева Т.А. История английского языка: Учебник/ Т.А.Расторгуева - М., 2002. – 352 с.
- 27.Расторгуева Т.А. Курс лекций по истории английского языка/ Т.А. Расторгуева. – М., 1969. - 206 с.
- 28.Резник Р.В. История английского языка/ Р.В. Резник, Т.А.Сорокина, И.В. Резник – М.: Наука, 2001. — 496 с.
- 29.Смирницкий А.И. Так называемая конверсия и чередование звуков в английском языке // Иностранные языки в школе, 1953, № 5
- 30.Смирницкий А.И. Морфология английского языка/А.И. Смирницкий. - М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1959. - 440 с.
- 31.Учебник для студентов педагогических институтов.Грамматика английского языка/ Ю.С.Маслов. – Л.: 1973. - 75 с.
- 32.Ярцева В. Н. Развитие национального литературного английского языка / В. Н. Ярцева. - АН СССР. Ин-т языкознания. - М.: Наука, 1969. - 286 с.
- 33.Ярцева В.Н. История английского литературного языка IX-XV вв/ В.Н. Ярцева. - М.: Наука, 1985. - 248 с.
- 34.Algeo J. The Origins and Development of the English Language/ J.Algeo. - Cengage Learning, 2009 . – 368 p.
- 35.Baugh A. C. A History of the English Language/ Albert C. Baugh, Thomas Cable. – Longman, 2012. – 464 p.
- 36.Biber D. Longman Grammar of Spoken and Written English/ D. Biber, S. Johansson, G. Leech, S.Conrad, E. Finegan. - Longman Publications Group, 2000. - 487 p.
- 37.Blokh M.Y. A Course in Theoretical English Grammar/ M.Y. Blokh – Москва: «Высшая школа», 2004. - 471 p.
- 38.Brinton L.J. The Linguistic Structure of Modern English/ Laurel J. Brinton, Donna M. Brinton. - John Benjamins Publishing Company, 2010. – 446 p.

39. Brunner K. An Outline of Middle English Grammar/ Karl Brunner, G. K. W. Johnston. - Basil Blackwell, 1970. – 111 p.
40. Eckersley C.E. A Comprehensive English Grammar for Foreign Students/ C.E. Eckersley, J.M. Eckersley. - L.: Longman, 1974. - 440 p.
41. Ganshina M. English Grammar/ M. Ganshina, N. Vasilevskaya. - M.: Foreign Languages Publishing House, 1954. - 472 p.
42. Hogg Richard M. The Cambridge History of the English Language V.II/ Richard M. Hogg, Norman Blake, Roger Lass, R. W. Burchfield. - Cambridge University Press, 1992 - 703 p.
43. Hogg Richard M. The History of the English Language/ Richard M Hogg and David Denison. - New York: Cambridge University Press, 2006. - 510 p.
44. Horobin S. An Introduction to Middle English/ Simon Horobin, Jeremy Smith. - Oxford University Press, 2003. – 192 p.
45. Ilyish B. History of the English Language./ B. Ilyish - L., 1973. – 324 p.
46. Khaimovich B. S. A Course in English Grammar/ B. S. Khaimovich, B.I. Rogovskaya. - M.: Vyssaya Skola, 1967. - 298 p.
47. Lewis M. The English Verb: An Exploration of Structure and Meaning/ Michael Lewis. - Language Teaching Publications, 1986. – 182 p.
48. Moore S. The Historical Outlines of English Phonology and Middle English Grammar/ S. Moore. - The Johns Hopkins University Press, 1919 – 83 p.
49. Morokhovskaya E.J. Fundamentals of Theoretical English Grammar/ E.J. Morokhovskaya. – Киев, 1984. – 290 c.
50. Mugglestone L. The Oxford History of English/ Lynda Mugglestone. - Oxford University Press, 2013 . – 612 p.
51. Nelson G. C. An Introduction to English Grammar/ Gerald C. Nelson, Sidney Greenbaum. – Routledge, 2009. – 292 p.
52. Palmer F.R. The English Verb/ F.R. Palmer. - Longman Linguistics Library, 1988. – 288 p.

53. Quirk R. An Old English Grammar/ Randolph Quirk, C. L. Wrenn. - Holt, Rinehart & Winston, 1994. – 192 p.
54. Rayevska N. Modern English Grammar/ N. M. Rayevska - K, 1967. - 194 p.
55. The ABC of English Historical Grammar: Phonetics and Morphology/O. Shakhrai. - Radyanska Shkola, 1971. - 182 p.
56. Whorf B.L. Grammatical Categories // Syntactic Theory. Structuralist/ B.L. Whorf - Penguin Books, 2005. – 200 p.
57. Анализ английского глагола в диахронии. - Режим доступа: http://www.rusnauka.com/27_NPM_2012/Philologia/3_116257.doc.htm
58. Изменения в системе глаголов в среднеанглийский период. - Режим доступа: <http://marketing871.narod.ru/index/0-238>
59. История английского языка раннеанглийского периода - Режим доступа: http://litii.ru/inostrannye_yazyki_i_yazykoznanie/istoriya_anglijskogo_yazyka_v.php
60. История языка как наука. Ее состояние и перспективы. – Режим доступа: <http://yazykoznanie.ru/content/view/46/234/>
61. Кентерберийские рассказы. - Режим доступа : <http://www.librarius.com/canttran/genpro/genpro079-100.htm>
62. Лицо (The Person) и число (The Number) глагола.- Режим доступа: <http://tonail.com/лицо-the-person-и-число-the-number-глагола/>
63. Многоаспектный анализ исторического развития морфологической системы английского глагола в диахронии. - Режим доступа : http://www.rusnauka.com/27_NPM_2012/Philologia/3_116291.doc.htm
64. Морфология английского языка в развитии. - Режим доступа: <http://yazykoznanie.ru/content/view/58/247/>
65. Общие сведения о германских языках. - Режим доступа : http://gendocs.ru/v21820/лекции_по_история_английского_языка
66. Ривлина А.А. Теоретическая грамматика английского языка. – Режим доступа:

<http://bgpu.ru/site/content/kafs/engphil/rivlina/grammar/lectures/lectures%20UNIT%2011.htm>

67. Становление категорий глагола и перфектных форм в среднеанглийском периоде. - Режим доступа:

<http://works.doklad.ru/view/cxupjL7i9y8/all.html>

68. A second Anglo-Saxon reader; archaic and dialectal by Dr. Sweet. – Режим доступа: <http://archive.org/details/secondanglosaxon00sweeuoft>

69. Corpus of Middle English Prose and Verse. – Режим доступа: <http://quod.lib.umich.edu/c/cme/>

70. Subjective and objective modality. – Режим доступа: <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/258623/2/jcv-subjobjmod.pdf>

71. The Middle English Grammar Corpus (MEG-C). – Режим доступа: <http://www.uis.no/research-and-phd-studies/research-areas/history-languages-and-literature/the-middle-english-scribal-texts-programme/meg-c/>